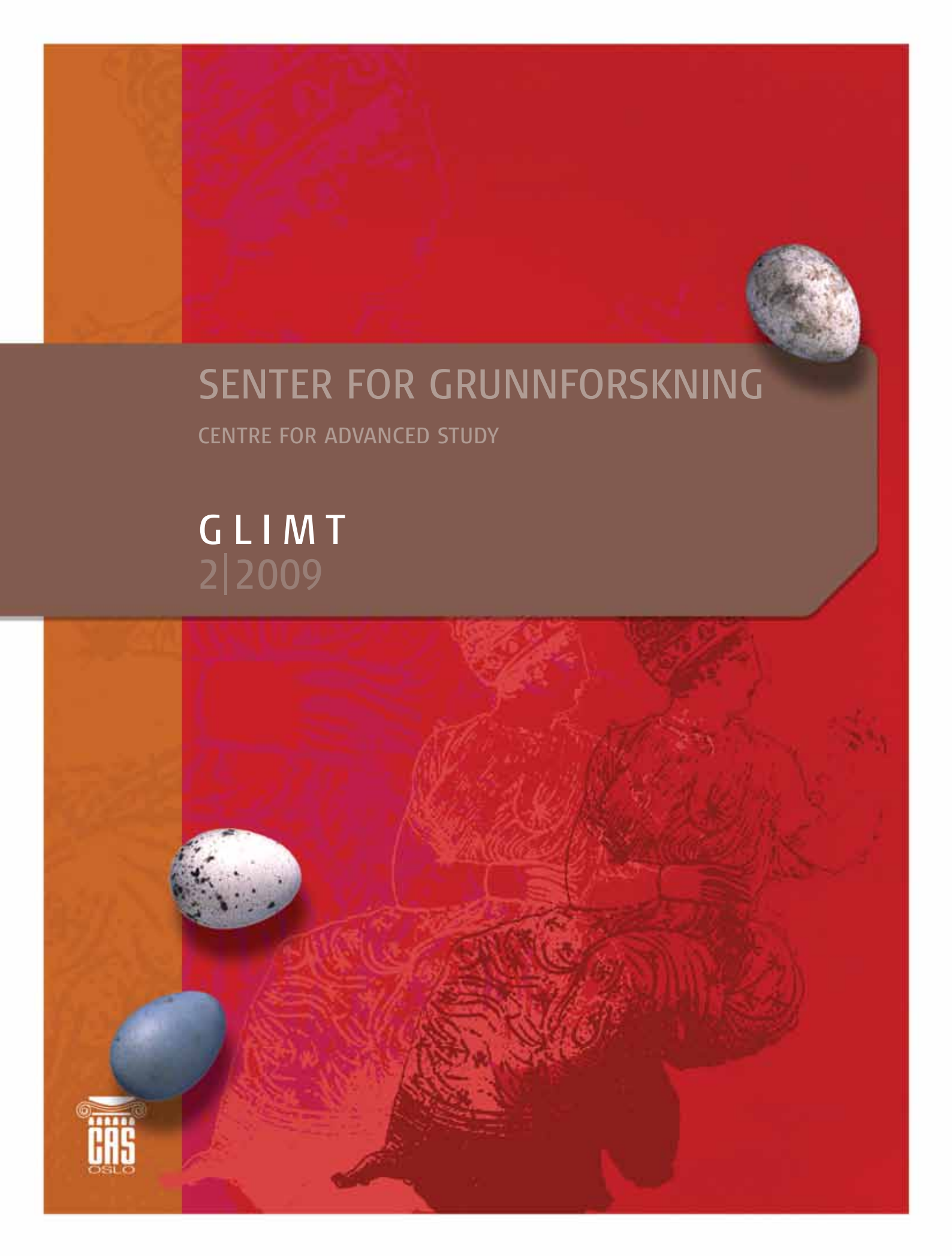

SENTER FOR GRUNNFORSKNING

CENTRE FOR ADVANCED STUDY

GLIMT
2|2009

Innhold

	Senter for grunnforskning – en enestående mulighet <i>Lederartikkel av Gro Steinsland</i>	3
	Kan menneskerettigheter true demokratiet? <i>Intervju med professorene Andreas Føllesdal og Geir Ulfstein</i>	4
	Det er krevende å være gjøk <i>Intervju med professor Eivind Røskaft</i>	8
	Alle ønsker lykke, men der stopper enigheten <i>Intervju med professorene Eyjólfur K. Emilsson og Øivind Andersen</i>	12
	CAS stimulerer til ny forskning og mer publisering <i>Intervju med vitenskapelig leder Gro Steinsland</i>	16
	Internasjonal åpning av nytt akademisk år	18
	Fakta om Senter for grunnforskning (CAS)	19
	Forskergrupper 2009/2010	20
	Styret ved Senter for grunnforskning	21

side 22

CAS søker forslag til nye
gruppeledere for 2012/2013.
Frist 16.11.09

Se side 22

Senter for grunnforskning – en enestående mulighet

Senter for grunnforskning inviterer igjen norske forskningsmiljøer til å fremme forslag til lovende prosjekter, denne gang for det akademiske året 2012/13, se utlysning i dette nr. av **Glimt**.

I mangfoldet av forskningsenheter som er etablert de seneste årene med regionale Sentre for Fremragende Forskning, fremstår Senter for grunnforskning (Centre for Advanced Study/CAS) i Vitenskapsakademiets hus i Oslo som en særegen, men kanskje ikke godt nok kjent institusjon? Senteret, som til daglig går under navnet CAS, er et nasjonalt senter, opprettet for å kvalitetsheve, styrke og internasjonalisere norsk grunnforskning.

Det står altså om den frie grunnforskningen, initiert og styrt av forskersamfunnet selv. Det ideelle målet med opprettelsen av Senteret er å gi fremstående forskere mulighet til å skifte miljø og arbeide under særlig gunstige forhold i ett år uten andre forpliktelser enn egen grunnforskning.

For at Senteret skal fungere etter sin hensikt som nasjonalt organ, er man avhengig av et aktivt kontaktnett ved de ni samarbeidende institusjonene. Forskersamfunnet må spore opp etablerte forskere som har mot og kraft til å initiere et samarbeidsprosjekt for en internasjonal forskergruppe gjennom et aktivt arbeidsår. Man søker ikke selv om opphold ved CAS, man nomineres. Utvelgelsesprosessen går i tre faser, på nasjonalt og internasjonalt plan.

Det skal ikke stikkes under stol at det er krevende å være prosjekt-/gruppeleder: Samarbeidet planlegges over et par år; selve prosjektet drives gjennom ett års intenst samarbeid på stedet; og mye etterarbeid med publisering og formidling er vanlig.

Erfaringene tilsier at dersom forholdene legges best mulig til rette for uforstyrret forskning, er gevinsten av innsatsen betydelig, både for enkeltforskerne og for fagmiljøene. Antallet publikasjoner som registreres er én sak, men ringvirkningene av fordypning, nyskaping og internasjonal nettverksbygging er også viktige resultater av oppholdet ved CAS.

Resultatet av den intense forskningsaktiviteten som årlig foregår på huset er en kunnskapsproduksjon som kommer hele samfunnet til gode. Uten å ty til festtalenes retorikk, kan vi fastslå at den frie grunnforskningen er basis i det moderne kultur- og samfunnsprosjektet. Intet mindre. Det er grunnforskningen som utgjør beredskapen for å løse nåtidens og fremtidens utfordringer.

Gro Steinsland
Vitenskapelig leder, CAS

Kan menneskerettigheter true

Det store gjennombruddet for ideen om universelle menneskerettigheter kom etter den andre verdenskrig, og i dag er menneskerettighetene verden over beskyttet av et stort antall internasjonale konvensjoner og overvåkingsorganer. Dermed er det på tide å tenke over om menneskerettighetene kan ta så stor plass at de truer demokratiet eller har andre ulemper.

Professor
Andreas Føllesdal
(Foto: Maria Sætre)

Ideen om menneskets universelle rettigheter kan føres helt tilbake til antikkens Hellas, men de moderne menneskerettighetenes "fødsel" er i stor grad et resultat av lidelsene under den andre verdenskrig. Historiens blodigste militære konflikt kostet om lag 60 millioner mennesker livet, og dette førte til et sterkt ønske om at noe liknende aldri måtte skje igjen. I 1948 vedtok FNs hovedforsamling Verdenserklæringen om menneskerettighetene, som i parentes bemerket ikke er juridisk bindende for medlemslandene. Det er derimot Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen, som ble utviklet av Europarådet i 1950, og flere menneskerettighetskonvensjoner vedtatt i FN-regi.

– Etter 60 år med menneskerettigheter er det på tide å studere hvordan alt dette virker, mener professorene Andreas Føllesdal og Geir Ulfstein. De to leder nå en CAS-forskergruppe som skal se nærmere på forholdet mellom menneskerettighetskonvensjoner og nasjonalstater.

Stusser over tittelen

– Det er mange som stusser over tittelen på forskergruppen vår: "Bør stater ratifisere menneskerettighetskonvensjoner?". Det instinktive svaret er oftest "Ja, selvfølgelig", men svaret er nok ikke så enkelt, sier Føllesdal.

Det kan nemlig tenkes mange grunner til at en stat ratifiserer en menneskerettighetskonvensjon. Det kan man gjøre for å presse andre stater til å respektere menneskerettighetene i større grad, eller man vil signalisere at staten vil være en del av det internasjonale "gode selskapet". – Det siste var en viktig vurdering for en del østeuropeiske stater som skulle kvitte seg med kommunismen på 1990-tallet. Det kan også tenkes at en stat vil ratifisere en konvensjon for å kvalifisere til EU-medlemskap, eller for å binde seg selv til masten, forklarer Ulfstein.

Den siste begrunnelsen kommer i minst to varianter:

En regjering ratifiserer en erklæring for å binde seg selv til et skarpere fokus på menneskerettigheter, eller man forsøker å binde en mulig fremtidig regjering som kan tenkes å være mindre opptatt av menneskerettighetene.

– Det har vært gjort en del empirisk forskning på dette området. Det ser blant annet ut som om regjeringer i land hvor terror og undertrykking fortsatt er friskt i minnet, kan være kjappere enn andre til å ville stabilisere en demokratiseringsbølge ved å ratifisere slike konvensjoner, tilføyer Føllesdal.

Konvensjonenes virkninger

Et annet hovedspørsmål i forskergruppens arbeid handler om å kartlegge virkningene av fire konvensjoner (se faktaboks s. 7) som skal granskes nærmere. – Ratifisering kan i alle fall noen ganger føre til en ny utvikling i det aktuelle landet, for eksempel ved at nasjonale grupper kan mobilisere fordi de plutselig får et offisielt dokument å vise til. I tillegg åpner en ratifisering for at internasjonale overvåkingsorganer og domstoler kan kikke stater i kortene og gi uttalelser eller til og med bindende dommer. Ratifisering handler altså ikke bare om å undertegne et papir, men kan også føre til politiske og rettslige konsekvenser, forteller Ulfstein.

– Hva er det egentlig som er "høna og egget" her: Fører ratifisering til styrkede menneskerettigheter, eller kommer de styrkede rettighetene før ratifiseringen?

– Det er et interessant spørsmål, og det er funnet enkelte bekymringsfulle sammenhenger, svarer Føllesdal. – Risikoen for å bli torturert er faktisk svakt høyere hvis du bor i en stat som har undertegnet FN-konvensjonen mot tortur. Den amerikanske forskeren Beth Simmons, som er med i gruppen, har påvist at en del av det man kan kalle de "slemmeste" statene i verden undertegner for å slippe unna et internasjonalt

"– Risikoen for å bli torturert er faktisk svakt høyere hvis du bor i en stat som har undertegnet FN-konvensjonen mot tortur."

Professor
Geir Ulfstein
(Foto: Maria Sætre)

demokratiet?

press fordi man ikke har undertegnet en konvensjon. Men de som bor i et slikt land vet likevel at det ikke vil lønne seg å begynne å kremte om menneskerettigheter. Til gjengjeld har en del av de "snilleste" statene latt være å undertegne konvensjoner, fordi de vet at en undertegning straks vil skaffe dem en masse dyktige jurister på halsen.

– De "snilleste" statene vil i stor grad respektere menneskerettighetene selv om de ikke har ratifisert alle konvensjoner, tilføyer Ulfstein. Det finnes også en mellomkategori med stater hvor både demokratiet og rettsvesenet fungerer, men hvor menneskerettighetene likevel ikke er fullt ut respektert. Der kan det virke positivt hvis staten ratifiserer en menneskerettighetskonvensjon, antyder de to forskerne.

Hvem overlater vi makten til?

Det tredje hovedspørsmålet i gruppens arbeid fokuserer

på legitimitet, som ifølge én definisjon handler om begrunnelsen for politisk makt og om befolkningen bør anerkjenne de styrendes autoritet. De færreste tviler på det norske Stortingets legitimitet, men hva med for eksempel Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) i Strasbourg, eller komiteen som vurderer om kvinnekrimineringskonvensjonen blir respektert?

– Det er grunn til å undersøke hva slags makt det egentlig er vi overleverer til forskjellige internasjonale organer med mer eller mindre ukjente beslutningstakere. De færreste i Norge vet hvem som er dommere i EMD, men så vet du kanskje ikke navnene på så mange norske høyesterettsdommere heller. Men det som er sikkert, er at nesten alle medlemmene i disse internasjonale organene er utlendinger. Dermed mangler de den dype forståelsen av hvordan vi gjør ting i Norge, hvor viktig det er med "en felles kristen kultur for at ungdom skal vokse opp til å bli gagns

Den andre verdenskrig var historiens blodigste konflikt og kostet 60 millioner mennesker livet. Bildet er fra en minneseremoni ved konsentrasjonsleiren Auschwitz-Birkenau i september 2009. (Foto: Scanpix/EPA/Jacek Bednarczyk)

- mennesker” osv, sier Føllesdal.
- I EMDs tilfelle har alle de 47 medlemslandene i Europarådet én dommer hver, og domstolen har nå litt over 100 000 saker som ligger og venter. Det er alltid slik at dommeren fra det landet som blir kritisert er med i den dømmende gruppen, og den norske dommeren for tiden er Sverre Jebens. Men det går likevel an å hevde at det er i strid med demokratiske prinsipper at en internasjonal domstol som ikke er valgt av nasjonale organer, skal ha makt til å legge bindinger på nasjonale parlamenter, domstoler og forvaltninger. Det betyr at befolkningene i de enkelte landene har ganske liten innflytelse over sammen-setningen av domstolene, sier Ulfstein.

Menneskerettighets-domstolen i Strasbourg har mer enn 100 000 saker som venter på behandling.
(Foto: Scanpix/Sipa)

Den ene konvensjonen mot den andre

Føllesdals og Ulfsteins forskergruppe skal konsentrere seg om fire konvensjoner, men det finnes også mange andre elementer i det som kalles folkeretten, altså

avtaler og sedvaner som regulerer rettsforholdene mellom selvstendige stater. Det er i ferd med å bli et problem.

– Folkeretten er en del av globaliseringen, den blir stadig mer avansert og komplisert, og den får større og større betydning på flere og flere områder. Det er nå etablert hundrevis av forskjellige traktater og konvensjoner, mange med organer som bestemmer om en stat handler i samsvar med forpliktelsene. Men hvordan skal alt dette harmoniseres? Vi tror ikke at dette er holdbart på lang sikt, for vi kommer oftere og oftere i situasjoner der den ene konvensjonen strider mot den andre, påpeker Føllesdal.

Det første juristene, statsviterne og filosofene i forskergruppen måtte gjøre da de møttes ved CAS, var å lære seg å snakke sammen på tvers av fagterminologiene. – Vi har hatt én workshop om ”folkerett for ufaglærte”, ett ”crash course” i statsvitenskap og regimeteori, og en konferanse der vi utforsket hvordan de ulike disiplinene oppfattet begrepet legitimitet. Det viste seg at vi mente helt forskjellige ting, forteller Føllesdal.

– Vi kan vel slå fast allerede nå at vi ikke kommer til å svare et klart ”ja” eller ”nei” på spørsmålet i prosjektets tittel. Men målet vårt er å finne svar på noen del-spørsmål. Vi ønsker blant annet å få mer klarhet i hvordan de forskjellige traktatorganene fungerer: Om de bare kommer med råd til medlemsstatene, eller kommer med bindende dommer, vil for eksempel påvirke vurderingen av om systemet fungerer udemokratisk. Vi vil også se nærmere på hva slags virkninger disse konvensjonene rent faktisk har ”på bakken”, både i de landene som undertegner og i de som lar være, oppsummerer Ulfstein.

Fakta om menneskerettigheter

Norge er i dag tilsluttet de fleste relevante menneskerettighetskonvensjoner. I 1999 gikk Norge et skritt videre med innføringen av menneskerettighetsloven, og i dag er fem konvensjoner inkorporert i norsk lov:

- Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen
  - FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter
  - FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter
  - FNs konvensjon om barnets rettigheter
  - FNs kvinnediskrimineringskonvensjon
- I tillegg lar flere norske lover, som straffeloven, tvistemålsloven og straffeprosessloven,

folkeretten gjelde generelt på deres område. Dersom det er strid mellom konvensjonene og annen norsk lovgivning, er det konvensjonene som har forrang.

Menneskerettigheter kontra nasjonalstatenes selvstendighet

Forskergruppen "Bør stater ratifisere menneskerettighetskonvensjoner?" består av rettsvitere, samfunnsforskere og politiske filosofer og skal belyse tre sentrale spørsmål om menneskerettighetskonvensjoner:

- Hva er staters motiver for å ratifisere slike konvensjoner?
- Hva er virkningene av konvensjonene på stater?
- Er slike konvensjoner normativt legitime?

Forskergruppen fokuserer på fire konvensjoner:

- Den europeiske menneskerettighets-

konvensjon (ECHR/EMK)

- Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (ICCPR)
- Konvensjonen om avskaffelse av alle former for diskriminering av kvinner (CEDAW)
- ILOs konvensjon nr 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater

Gruppeleder Andreas Føllesdal er professor i filosofi ved Norsk senter for menneskerettigheter (SMR) ved Juridisk fakultet, Universitetet i Oslo. Han tok sin doktorgrad i filosofi ved Harvard University i USA på

en avhandling om statsgrensers normative betydning. Føllesdal publiserer innenfor politisk filosofi med særlig vekt på menneskerettigheter og virkninger av EU.

Gruppeleder Geir Ulfstein er professor ved Institutt for offentlig rett ved Juridisk fakultet, Universitetet i Oslo. Han har blant annet vært direktør for Norsk senter for menneskerettigheter (SMR) i 2004-2008. Ulfstein har arbeidet med både havrett, internasjonal miljørett og menneskerettigheter, inkludert samiske rettigheter.

Innspill til kinesiske menneskerettigheter

De kinesiske myndighetene vurderer for tiden å ratifisere Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (ICCPR). Da vil myndighetene ventelig først spørre hva slags virkninger en ratifisering kan få, og deler av svaret kan komme fra forskerne ved CAS.

Kina står under et kontinuerlig internasjonalt press for å styrke menneskerettighetene, ikke minst på grunn av behandlingen av etniske minoriteter som tibetanerne og uigurene. Men samtidig er menneskerettighetene styrket i alle fall på noen områder i Kina de siste årene.

Den kinesiske juristen Huawen Liu, professor ved det juridiske instituttet ved Kinas Akademi for samfunnsvitenskap i Beijing, er medlem av forskergruppen ved CAS og var med på en rekke seminarer og diskusjoner under et månedslangt opphold i august og september 2009. Han deltok også som uformell observatør under det norske stortingsvalget. Huawens

institutt har en offisiell dobbeltrolle som kombinert forskningsinstitutt og rådgiver for de kinesiske myndighetene.

– Vi regner med at de kinesiske myndighetene vil vurdere konsekvensene av en

ratifisering før de eventuelt bestemmer seg, og noe av beslutningsgrunnlaget kan i så fall komme fra vår forskergruppe, antyder Føllesdal.

Den enslige mannen foran stridsvognene på vei mot Tiananmen-plassen i 1989, er fortsatt et symbol på menneskerettighetene i Kina.
(Foto: Scanpix/AFP /Jeff Widener)

Det er krevende å være gjøk

Det virker nesten umoralsk enkelt å være gjøk: Det er bare å legge noen egg i en annen fugls reir, og så er det fri resten av året. Men gjøken har i virkeligheten et tøft liv, og i våre dager trues gjøkebestandene av både klimaendringer og mange andre faktorer.

Professor
Eivin Røskaft
(Foto: Maria Sætre)

– Gjøken er en av de mest sårbare fuglene i den norske naturen, blant annet fordi den er helt avhengig av vertsfuglenes bestander. Det må være om lag 100 ganger så mange vertsfugler som gjøker i et område, og det betyr at gjøkebestandene alltid vil være forholdsvis små. Hvis antallet vertsfugler går tilbake, går også gjøken tilbake. I tillegg trues både vertsfuglene og gjøkebestandene av klimaendringer, skrumpende leveområder og flere andre faktorer, forteller professor Eivin Røskaft.

Gjøken er en av fugleklassens kjendiser, til tross for det beskjedne antallet. Alle kjenner gjøken på lyden, og alle vet at hunngjøken legger egg i andre arters reir. Det siste har ført til at gjøken til dels har vært fordømt som en "umoralsk" og lett-sindig fugl, og i enkelte områder har kristne grupper sågar forsøkt å utrydde skogens fjærkledd synde.

"...gjøken er en "kanarifugl" som kan varsle om tilstanden i naturen..."

Men den folkeskype fuglen blir også sett på som lykkebringer, for du kan få tre ønsker oppfylt hvis du sitter under gjøkens tre mens den galer. Gjøken har også satt spor etter seg i dagligtalen i de fleste europeiske språk. En norsk "gjøkunge" er for eksempel betegnelsen på en "person som trenger seg fram på bekostning av de som har hjulpet ham".

En risikabel strategi

Eivin Røskaft har studert gjøken i mer enn 30 år, ikke bare fordi den er en spennende fugl, men også fordi den er en viktig fugl som blant annet kan lære oss mye om både evolusjonen og naturens helsetilstand. – Det er vanlig å tro at gjøken har et behagelig liv, men den har valgt en farlig og krevende strategi med stor risiko for at vertsfuglene skal avsløre eggene og kaste dem ut. Vi regner med at bare ca 15 prosent av gjøkens egg utvikler seg til en flygedyktig unge, men det er stor dødelighet også blant disse. Gjøkebestandene svinger for øvrig ganske mye, men er alltid forholdsvis små, forklarer Røskaft.

Gjøken er avhengig av å holde til i sammenhengende skogs- og kantskogsområder på minst 20-30 hektar ¹⁾, og da blir det vanskelig når disse områdene stadig skrumper inn. – Vi har også regnet ut at det må være minst 16 til 20 par vertsfugler per hektar. Det henger sammen med at gjøken må bruke mye tid og energi for å lete etter de rette reirene. Gjøken må legge egg i løpet av en dag eller to etter at vertsfuglen har lagt sine første egg, og gjøken kan bare legge ett egg annenhver dag. Da hjelper det ikke at det kanskje er ti vertsfugler som legger egg hver dag i hekketiden i det aktuelle området, forteller Røskaft.

Høyt i toppen av et tre

Letingen etter et passende reir er forklaringen på at gjøken i Norge er en typisk skogs- eller kantskogsfugl: Den må sitte høyt med god utsikt, gjerne i toppen av et tre, mens den speider etter vertsfugler med avslørende kvister i nebbet. Telefonstolper kan også gjøre nytten, og i Irland kan gjøken utnytte det kuperte terrenget ved å speide fra fjellhyller. Én gjøk i Norge kan legge 6-10 egg, men lenger sør i Europa kan gjøken klare opptil 20-30 egg.

I Sør-Norge er gjøken en typisk fjellart som holder til i bjørkeskogen på grensen mot høyfjellet, og der er heipiplerka den vanligste vertsfuglen. I nordligere deler av Skandinavia holder gjøken til i den lavere bjørkeskogen, og der er det bjørkefinken og til dels rødstjerten som er hovedverter. Ved kysten kan gjøken også legge egg i reirene hos skjærpiplerke og andre piplerkearter, mens i Danmark legger den som oftest egg i reirene hos rørsanger, gulerle, tornsanger og linerle. – I Norge har ikke disse artene så store tettheter at gjøken kan parasittere på dem, forteller Røskaft.

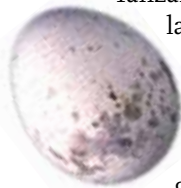
Alt dette betyr at gjøken er en "kanarifugl" som kan varsle om tilstanden i naturen. – Hvis gjøken forsvinner, er det et tegn på at noe er galt. Det er ikke bare endringene i hekkeområdene som kan true gjøken, men også forholdene langs vandringsrutene sørover i Europa og i de afrikanske overvintringsområdene. ►

¹⁾ 1 hektar = 10 000 kvadratmeter = 10 mål. 100 hektar = 1 kvadratkilometer

En rørsangerhunn fører en glupsk
gjøkunge: Det ser ut som en ensidig
utnytting, men bak kulissene foregår
et kontinuerlig våpenkappløp mellom
gjøken og vertsfuglene.
(Foto: Per H. Olsen)

- Jeg vil for øvrig gjerne understreke at mange afrikanske land har vært veldig flinke til å ta vare på naturen. I Tanzania er for eksempel nesten en tredel av landområdet vernet. I Europa er det ofte bare "frimerker" som blir vernet, påpeker Røskaft.

Én fot i underholdningsbransjen

Enkelte forskere må fra tid til annen begrunne hvorfor akkurat deres forskningsfelt er viktig, men det slipper Eivin Røskaft og kollegene. Både mediene og folk flest er nemlig interes-

sert i gjøken og annen naturforskning, som ofte blir popularisert i både nasjonale naturprogrammer i tv og radio samt på internasjonale tv-kanaler som for eksempel Animal Planet.

– Jeg pleier å si til studentene mine at vi jobber med én fot i underholdningsbransjen! Men dette er ikke bare interessant men også viktig forskning. Vi kan aldri få understreket ofte nok at vi trenger en større og bedre forståelse av miljøet og naturen, og det er nettopp det som er målet vårt, sier Røskaft.

Parasitter og verter i evolusjonært samspill

Forskergruppen "Samevolusjonære interaksjoner og tilpasninger i et metapopulasjonsperspektiv" ved CAS består av matematikere og biologer fra åtte nasjoner. Gruppen skal utvikle ny og fundamental kunnskap om vekselvirkningene mellom kullparasitter og deres verter, og blant annet se nærmere på hvordan samevolusjonære vekselvirkninger påvirkes av menneskelige

aktiviteter som klimaendringer og fragmentering av leveområder.

Gruppeleder Eivin Røskaft er professor ved NTNUs Institutt for biologi og tidligere leder for Norsk institutt for naturforskning (NINA). Røskaft har studert kullparasittisme hos gjøk og andre fuglearter helt siden 1985, da han etablerte en forskergruppe

sammen med professor Arne Moksnes. Gruppen består for tiden av ca 10 medlemmer, som har studert gjøk i de fleste land i Europa samt i Asia, Afrika og Amerika. I 2008 fikk Røskaft NTNUs pris for internasjonal virksomhet for hans globale fokus på utdannings- og forsknings-samarbeid.

Det er fort gjort å bli opprørt over synet av en gjøkunge som kaster ut vertsfuglenes egg, men evolusjonen kjenner ingen moral. (Foto: H. Uchida)

Gjøkestrategien har oppstått sju ganger

Den såkalte "gjøkestrategien" – å narre andre til å oppfostre egne unger – har etter alt å dømme oppstått sju ganger i fugleklassen uavhengig av hverandre. Charles Darwins evolusjonsteori forklarer at dette kan være en lønnsom strategi.

– Evolusjonen jobber med gener og individer, og alt handler om å overføre egne gener til neste generasjon. Det er helt uinteressant hvordan genene blir spredd, bare de blir spredd, og evolusjonen kjenner ingen moral. Den mutasjonen som gjør at et individ lykkes bedre med genspredningen vil spre seg fortere, forklarer Eivin Røskaft. Gjøkefamilien er en gammel familie, og mye tyder på at den såkalte "gjøkestrategien" oppstod første gang for flere millioner år siden. Den enkleste formen for "gjøkestrategi" går ut på at en hann parer seg med en hunn fra et annet par, slik at en annen hann blir oppdatt med å oppfostre den første hannens barn. Det kan føre til at den første hannens gener blir mer utbredt i neste generasjon, og dermed vil egenskapen spre seg ganske fort.

Det kan også skje at en fuglehunn får en tilfeldig genetisk endring – en mutasjon – som gjør at hun begynner å legge egg i reirene hos en annen hunn av samme art. Da snakker vi om intraspesifikk kullparasittisme. – Hvis den hunnen får frem bare én unge mer per år enn sine medsøstre, vil hun ha en selektiv fordel. Vi har matematiske modeller som viser at slike selektive fordeler sprer seg veldig fort, forteller Røskaft.

Evolusjonen gir seg ikke

Evolusjonen kan også gi opphav til en ny mutasjon som gjør at fuglehunnen legger egg i andre arters reir. Den britiske biologen David Lack har dokumentert at dette har skjedd i alle fall sju ganger blant fuglene. Om lag halvparten av artene i gjøkefamilien har det som kalles mellomarts-kullparasittisme, men fenomenet finnes også i

andre fugleslekter samt hos fisk og insekter.

Men evolusjonen stanser ikke opp med kullparasittismen mellom arter. Nå oppstår nemlig det fenomenet som kalles samevolusjon, og som er hovedtemaet for Eivin Røskafts forskergruppe ved CAS. Den parasitterte fuglearten har jo ingen interesse av å oppdra andre fuglers unger.

– Hvis én art utvikler et trekk som påvirker en annen art, vil den andre arten være tjent med å utvikle et mottrekk. Vi kan derfor tenke oss at det oppstår en mutasjon i den

"Den enkleste formen for gjøkestrategi går ut på at en hann parrer seg med en hunn fra et annet par..."

parasitterte arten, som gjør at hunnene blir flinkere til å gjenkjenne gjøkens egg i sitt eget reir og kaste dem ut. Dermed må gjøken bli flinkere til å narre, for eksempel ved å legge egg som likner den andre artens egg i farge og størrelse. Og så må vertsfuglen utvikle et mottrekk til det igjen. Dette "våpenkappløpet" foregår hele tiden, forklarer Røskaft.

Nye teknikker på gamle egg

Biologene har avdekket en rekke slike våpenkappløp i form av stadige tilpasninger mellom parasitt og vert, men de fleste undersøkelsene har tatt for seg enten begrensede tidsperioder eller begrensede områder. Røskafts forskergruppe ved CAS skal løfte studiet av vekselvirkninger mellom kullparasitter og deres verter til et nytt nivå ved å ta i bruk det nyeste som finnes innen matematisk modellering og DNA-analyser, og metodene skal anvendes på opptil 150 år gamle egg. De naturhistoriske museene i Europa er nemlig fulle av egg særlig fra perioden mellom 1860 og 1920, som til dels har ligget der til liten nytte. – Gjøkeegg var et av de store målene for eggssamlerne, forklarer Røskaft.

Dermed får forskerne en sjelden anledning til å studere hvordan både eggenes utseende og de underliggende genene har forandret seg over et langt tidsrom i et stort område, mens både klimaendringer og landskapsendringer har påvirket artene utenfra.

– De som samlet disse eggene for mer enn 100 år siden kunne umulig vite hvor verdifulle de er blitt i våre dager, sier Røskaft.

Eivin Røskafts forskergruppe står på skuldrene til Charles Darwin, som ga ut sin banebrytende bok om "Artenes opprinnelse" for nøyaktig 150 år siden. Også studiet av såkalte metapopulasjoner – dvs. avgrensede samlinger av selvstendige, atskilte populasjoner, som individer likevel kan vandre mellom – er midt i Darwins interesseområde.

– Gjøken kan jo ikke leve på det nakne høyfjellet hvor heipiplerka kan legge egg, men må nøye seg med å parasittere på de heipiplerkene som hekker i bjørkeskogen. Dermed får vi én snaufjellsbestand med heipiplerker som ikke er parasittert, og en nabobestand i bjørkeskogen med pipplerker som er parasittert. Heipiplerkene i skogen vil nødvendigvis utvikle genetiske mottrekk mot parasittismen, men heipiplerkene på snaufjellet ikke utvikler mottrekk. Samtidig vil det alltid være en viss utveksling av individer mellom underpopulasjonene i en metapopulasjon. Det har vært vanskelig å forstå hvordan evolusjonen virker i slike tilfeller, og det er derfor et tema vi skal se nærmere på, sier Røskaft.

Alle ønsker lykke, men der stopper

Alle er enige om at lykke er et mål i seg selv. Men der stopper enigheten, for det finnes mange ulike meninger om hva lykke egentlig er. De greske og romerske filosofene i antikken tenkte for eksempel helt annerledes enn mange gjør i våre dager. – Og det kan vi lære noe av, sier Øivind Andersen og Eyjólfur Emilsson.

Professor
Eyjólfur K. Emilsson
(Foto: Maria Sætre)

Hva er et godt liv, og hvordan blir vi lykkelige? Dette er spørsmål menneskene alltid har vært opptatt av, men likevel har vi kanskje ikke kommet så mye nærmere svaret i våre dager. Hvis man skal tro reklamebyråene og den kulørte ukepressen handler lykke gjerne om store hus, pene møbler, gourmetklubber og interessante ferier, men samtidig vet de fleste innerst inne at svaret ikke er fullt så enkelt.

– Mange tror kanskje at vi driver med ren lykkeforskning og skal finne ut hva lykken er, men det gjør vi bare indirekte. Det er historisk forskning vi driver med. Vi vil undersøke hva de greske og romerske filosofene og andre i antikken sa og mente om lykke, sier professor Eyjólfur Emilsson.

– Vi studerer både den fagfilosofiske og den mer populærfilosofiske tradisjonen, og diktning og historieskrivning og allmenne oppfatninger om lykke. Altså ikke bare begrepet lykke, men forestillinger om lykke.

Herodot og Horats har satt sitt preg på tradisjonen, akkurat som Platon og Aristoteles har det. Det ville være rart om vi ikke fant noe som vi også kunne bruke i vår egen tid og vårt eget liv, professor Øivind Andersen.

"...lykke er det eneste her i livet som alle ønsker seg, og som alle ønsker seg bare for lykkens egen skyld."

Andersen og Emilsson har vært sentrale medlemmer i "The Oslo Happiness Project" (OHP) siden starten i 2004; dette er et prosjekt hvor filosofer og filologer i fellesskap studerer eldre forestillinger om det gode liv. Nå leder de to en internasjonal forskergruppe som skal grave enda dypere i materien. Gruppens internasjonalt mest kjente medlem er kanskje den amerikanske filosofen Julia Annas, som regnes som en av hovedpersonene bak den såkalte dydsetikken som oppstod omkring 1980.

– Dydsetikken innebar en slags tilbakevending til de

gamle greske ideene om dyder og laster, etter en periode med en viss stagnasjon innen etikken. I dag vil mange etikkforskere si at man ikke kan drive med etikk og moral uten å ha et dydsbegrep, forklarer Emilsson.

Dyd, lykke og Det gode liv

De gamle grekere, eller i alle fall noen av dem, mente nemlig at dyd og lykke var begreper som hang nøye sammen. I våre dager har begrepet "dyd" fått et innhold som mest handler om kyskheter og ærbarhet, men på Aristoteles' tid var innholdet et helt annet. Det fantes fire greske hoveddyder, nemlig visdom, rettferdighet, mot og besindighet. De kristne føyde senere til tro, håp og kjærlighet, slik at vi fikk til sammen sju dyder. Det greske ordet for dyd er areté og betyr "god" eller kanskje til og med utmerket, og har for øvrig den samme stammen som vi finner i ordet "aristokrati".

– I den aristoteliske filosofien tenkte man seg at dydene var gode egenskaper som bidro til det gode liv, og det gode liv var igjen ensbetydende med lykken. Dydene var for det første noe som kunne gjøre hvert enkelt menneske lykkelig hvis de etterlevde og virkelig-

gjorde dem, men det var også slik at egenskaper som rettferdighet og visdom kunne bli verdsatt av andre mennesker. Det lønte seg rett og slett å være dydig på denne måten, for da ble man et lykkelig menneske, forteller Emilsson.

– Det som kjennetegner lykkebegrepet i dag, er i stor grad at lykke er noe hvert enkelt menneske føler inne i seg. Men lykke i antikken var i det store og hele en mer objektiv størrelse. Det fantes altså kriterier for å være lykkelig; lykke var en form for utfoldelse som kunne vurderes av andre mennesker. I dag er det vel ganske utenkelig at noen andre skal fortelle meg

Professor
Øivind Andersen
(Foto: Maria Sætre)

enigheten

om jeg er lykkelig eller ikke, supplerer Andersen.

Lykke er et mål i seg selv

CAS-forskerne studerer gammelgreske og latinske tekster fra så forskjellige filosofer som stoikerne Zenon, Epiktet og Seneca, som satte fornuften i høysetet, og lystfilosofen Epikur som var opptatt av "mest mulig nytelse og minst mulig smerte". Men kanskje det mest sentrale verket i studiene er Aristoteles' Nikomakiske etikk, som forskerne skal lese noen linjer av hver eneste uke i et helt år mens de er ved CAS. Flere av deltakerne konsentrerer seg også om Platons dialoger.

– Aristoteles gikk langt i retning av å mene at lykke var noe som bare kunne omtales i forbindelse med et helt liv. Epikureerne stod for det motsatte synet og

mente at lykken består i nytelse, og den finnes bare i øyeblikket. Her var de altså helt forskjellige. Men det finnes i alle fall én ting som alle filosofer har vært enige om, helt fra antikken og opp til våre dager. Det er at lykke er det eneste her i livet som alle ønsker seg, og som alle ønsker seg bare for lykkens egen skyld. Lykken er altså et mål i seg selv, ingen ville si at lykken er et verktøy for å oppnå noe annet. Det er for eksempel ingen som sier "La meg være lykkelig, slik at jeg kan kjøpe ny sykkel", understreker Emilsson.

Men der stopper også den totale enigheten, for antikkens filosofer var uenige om mye. Det skulle også bare mangle, tatt i betraktning at vi snakker om en ca 1000 år lang periode hvor lykkebegrepet gjennomgikk en til dels radikal utvikling. – Lykkebegrepet ►

Det som kjennetegner lykkebegrepet i dag, er i stor grad at lykke er noe ethvert menneske føler inne i seg. Men i antikken var lykke i det store og hele en mer objektiv størrelse. (Foto: Scanpix/Maskot)

► var veldig objektivt hos folk som Homer, Solon og Aristoteles, men så ble begrepet mer subjektivt etter hvert. Hos senere forfattere, som Seneca og Plotin, er det klart at lykken er en indre tilstand. Men lykken ble fortsatt ikke identifisert med en indre tilstand av velvære, det var snarere snakk om "sjelens sunnhet", forklarer Emilsson.

De fornuftige grekerne

Grekerne trodde fullt og fast på at fornuften kunne løse problemer, mens tro og følelser ikke var like viktig. Dermed gir de også tenkningen og den intellektuelle virksomheten en stor plass i synet på lykken og det gode liv. – Hos Aristoteles finner vi et praktisk og realistisk syn på at lykke forutsetter at man er rimelig velstående og har rimelig gode ytre forhold, mens stoikerne går til den andre ytterlighet og etterlater seg utsagn som for eksempel at "Den vise er lykkelig selv på pinebenker". Men vi finner en ganske utbredt forestilling om at vårt særkjenne som menneske er den store hjernen og fornuften, at det som virkelig er menneskelig lykke ikke kan være slikt som har med vegetative eller animalske prosesser å gjøre, men at vi heller må tenke på det som foregår "over snippen", forteller Andersen.

Aristoteles mente forresten at barn ikke kunne være lykkelige, fordi de ennå ikke hadde den kunnskapen og dannelsen som skulle til. Det trengtes i det hele tatt en viss intellektuell evne og dannelses for å feste grepet om lykken – menneskets største dyd var å utfolde sine rasjonelle og intellektuelle evner. Det greske ordet for lykke er for øvrig "eudaimonia", som omtrent betyr å "ha en god skytsånd". Vårt moderne ord "demon" kommer av den samme stammen. Et annet sentralt begrep er paideia – dannelses – som vi finner igjen i moderne ord som "pedagog".

– De antikke tenkerne og teoretikerne la stor vekt på den intellektuelle dannelsen. Hvis du ville bli et fullt utviklet og lykkelig menneske som utfolder sine beste

egenskaper, kunne det bare skje gjennom en dannelses- og oppdragelsesprosess. Derfor er betydningen av paideia eller dannelses – oppdragelse og selvforbedring – et eksplisitt tema for vår gruppe. Det er forøvrig også "eksempels makt" eller betydningen av forbilder, modeller, paradigmer, på gresk: paradeigmata. En formet seg i andres bilder, en strebet etter idealer, forklarer Andersen.

Det gode liv ved CAS

– *Professor Emilsson kommer opprinnelig fra Island. De er vel ikke så lykkelige der for tiden, etter at finanskrisen har ødelagt hele nasjonaløkonomien?*

– Vet du: Jeg tror kanskje islendingene aldri har vært lykkeligere! Jeg tror faktisk at krisen har gitt mange en anledning til å tenke seg om og revurdere mål og verdier. Det skjer mye på Island nå, og i alle fall i en

viss forstand tror jeg at den krisen var en helt utmerket ting, svarer Emilsson.

Andersen nikker enig: – Men det ville

likevel være kynisk å beklage at krisen ikke ble dypere her i Norge! For det er jo bedre å lære av andres eksempler enn av egne og tunge erfaringer. Som sagt: antikkens moraltenkning og etiske argumentasjon var mye mer basert på eksempler og individuelle rollemodeller enn på rent abstrakte begreper. Disse rollemodellene kunne være tenkeren, politikeren, filosofen eller taleren. Man må vel kunne si at det var noen uheldige rollemodeller som førte islendingene ut i finanskrisens uføre, antyder han.

– *Det går ikke an å gjennomføre dette intervjuet uten å spørre: Hva er "Det gode liv" for Andersson og Emilsson?*

– Hm! Du kan jo komme igjen våren 2010 og spørre oss, mot slutten av prosjektet, svarer Emilsson med et glimt i øyet.

– Det gode liv? Det må vel være det vi har her ved CAS! svarer Andersen. Emilsson nikker bifallende...

"Jeg tror faktisk at krisen har gitt mange en anledning til å tenke seg om og revurdere mål og verdier."

På leting etter det gode liv

Forskergruppen "Etikk i antikken: På leting etter det gode liv" skal utforske de antikke tankene om lykken og det gode liv, som et utgangspunkt for fornyet refleksjon om hva et godt liv er eller bør være. Forskerne skal blant annet utforske selve lykkebegrepet, forholdet mellom lykke og vellykkethet, samfunnet, moralen og dydene.

Arbeidet konsentrerer seg om antikken, som er perioden i gresk og romersk historie mellom ca. 700 f. Kr. og 500 e. Kr. Den greske antikken omfatter blant annet den klassiske bystatens epoke på 4- og 300-

tallet f. Kr. og Aleksander den stores rike med utbredelsen av den hellenistiske kultur. Den romerske antikken omfatter den romerske republikken med det romerske rikets ekspansjon frem til Romerrikets fall i det 5. århundret e. Kr., som markerte starten på middelalderen.

Gruppeleder Øivind Andersen er professor i klassisk filologi (gammeldgresk) ved Universitetet i Oslo. I 1989-1993 var han styrer for Det norske institutt i Athen. Andersen har særlig forsket på Homer og gresk episk diktning. Han har skrevet en

lang rekke artikler og utgitt og redigert bøker om blant annet retorikk, diktning og filosofi, historieskrivning, slaver og kvinner.

Gruppeleder Eyjólfur Kjalar Emilsson har vært professor i antikk filosofi ved UiO siden 1995. Han har tidligere vært lektor og dosent ved Háskoli Íslands (Islands universitet), junior fellow ved Center for Hellenic Studies i Washington D.C. og besøkende professor ved Princeton University i USA.

Aristoteles: Filosofen og naturforskeren

Den greske filosofen og naturforskeren Aristoteles ble født i Stagira i antikkens Makedonia 384 f.Kr. og døde 322 f.Kr. i Khalkis på Euboia. Han var elev av Platon, og imperiebyggeren Aleksander den stores lærer. Hans verk omfatter en rekke emner, blant annet biologi, filosofi, dikterkunst, logikk, statsvitenskap og retorikk. Aristoteles blir regnet som en av de tre største filosofene i den vestlige verden, sammen med Sokrates og Platon. Han regnes også som grunnleggeren av logikken og vår måte å se på kunnskap og vitenskap.

Aristoteles og etikken

Aristoteles' Nikomakiske etikk (på norsk i oversettelse av Anfinn Stigen og Øyvind Rabbås, Bokklubben 1999) består av ti bøker som bygger på forelesninger som, etter sigende, var dedisert til Aristoteles' sønn Nikomakos. Aristoteles slår allerede i åpningskapitlet fast at eudaimonia (velvære/lykke), er det endelige målet for alle bevisste menneskelige handlinger.

Aristoteles' etikk kalles ofte teleologisk eller målrettet. Ifølge Aristoteles har alle fenomener et mål eller en hensikt. Knivens oppgave er å skjære, og en god kniv må

derfor være god til å skjære. Menneskets mål er å oppnå lykken, men det er ikke dermed sagt at lykke er et entydig begrep for alle mennesker.

Aristoteles (t.h.) underviste den unge prinsen Aleksander av Makedonia, senere Aleksander den store, i retorikk, litteratur, vitenskap, medisin og filosofi. (Ill.: GV-Press NordicPhotos, fra verket Vies des Savants Illustrés)

CAS stimulerer til ny forskning og

– Jeg kan ikke skjønne annet enn at CAS må være et glimrende tilbud for både forskerne og deres institusjoner. Etter ett års opphold her reiser forskerne hjem med både nye forskningsresultater og ideer til ny forskning og mer publisering for mange år fremover, sier Gro Steinsland.

Gro Steinsland overtok 1. august 2009 som ny vitenskapelig leder ved CAS etter Willy Østreng, og satser nå sterkt på at kommende forskere skal få en like positiv opplevelse som hun selv fikk for to år siden. Steinsland ledet en forskergruppe med religionshistorikere, historikere og filologer i 2007-2008, og oppholdet var så givende at Steinsland ble en svoren venn av senteret. Det var derfor naturlig å søke stillingen som vitenskapelig leder da forgjengerens åremål gikk ut.

CAS er en institusjon som gir etablerte forskere med internasjonalt kontaktnett anledning

til å etablere en tverrfaglig og internasjonal forskergruppe som kan fordype seg i et gitt tema i ett helt år. – Jeg har opplevd at en forskergruppe ved CAS kan skape store endringer innen et fagfelt. I min forskergruppe var vi helt "annerledes i hodet" etter et år her, og andre gruppeledere har hatt liknende opplevelser, forteller Steinsland.

Anledning til fordypning

Steinslands forskergruppe studerte herskermakten og dens legitimering i perioden 800-1200 i Norden. – I løpet av tiden ved CAS endret vi syn på samfunns- og religionsforholdene ved overgangen fra vikingtiden til kristendommen. Det skyldtes at vi omsider fikk tid til å snu på steiner som var blitt liggende så lenge

at de så ut som etablerte sannheter. Det var veldig givende å drive tverrfaglig forskning på en måte det ellers aldri blir tid til i en vanlig forskers hverdag, forteller Steinsland.

– *Hva er egentlig forskjellen på CAS og de andre sentrene for fremragende forskning?*

– Det spesielle er blant annet at CAS var den første institusjonen i Norge som satset på eliteforskning

eller "fremragende forskning", som på den tiden var en ny tanke i det norske forskningssystemet. CAS er også alene

om å være en nasjonal institusjon med nasjonale oppgaver, hvor den mest sentrale oppgaven er å bidra til at den nasjonale grunnforskningen skal bli mer internasjonal, svarer Steinsland.

CAS ble stiftet i 1989 og realisert i 1992, mens Norges forskningsråds ordning med Sentre for fremragende forskning (SFF) kom ti år senere. Ved starten omfattet CAS de fire universitetene i Oslo, Bergen, Trondheim og Tromsø, men senteret er senere utvidet til å omfatte alle universitetene samt Handelshøyskolen BI og Norges Handelshøyskole.

– CAS er det eneste senteret i sitt slag, mens det nå finnes 21 SFF-enheter. Institusjonene i SFF-ordningen har for øvrig en bevilgning som varer i ti år, mens det ikke finnes noen "avslutningsdato" for CAS, tilføyer Steinsland.

"...de fleste forskere opplever det som en voldsom stimulans å få anledning til å drive med uforstyrret forskning i et helt år.."

To nye CAS-partnere i 2009

CAS har i løpet av 2009 inngått avtaler med to nye partnere, slik at senteret nå samarbeider med ni universiteter og vitenskapelige høyskoler.

Avtalen med Handelshøyskolen BI ble undertegnet i oktober 2008 med gyldighet

fra 1. januar 2009, mens den siste avtalen med Universitetet i Agder (UiA) ble undertegnet i juni 2009. Avtalene innebærer at BIs og UiAs forskere kan søke om å etablere forskergrupper ved CAS på lik linje med de andre samarbeidende institusjonene. De første CAS-partnerne var Universitetet

i Oslo, Universitetet i Bergen, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) i Trondheim og Universitetet i Tromsø. I 2004 kom også Norges Handelshøyskole og Universitetet for miljø- og biovitenskap med som partnere. Universitetet i Stavanger ble partner i 2005.

mer publisering

Etter ett år ved CAS reiser forskerne hjem med nye forskningsresultater og ideer til ny forskning og mer publisering for mange år fremover.
(Foto: BR Media)

Fordeler for alle parter

Steinsland understreker at et opphold ved CAS skaper merverdi for både forskerne og deres tilhørende institusjoner. – Flere forskere forteller at senteret ga dem anledning til å gjøre ting som ellers ville tatt dem 15 år, eller som kanskje ikke ville blitt gjort i det hele tatt. Årsaken er at en forskers hverdag ofte består av både administrasjon, undervisning, søknader om finansiering og mange andre ting, slik at tiden som blir igjen til forskning blir både liten og oppstykket. Men her ved CAS er forskning den eneste oppgaven, og de fleste forskere opplever det som en voldsom stimulans å få anledning til å drive med uforstyrret forskning i et helt år.

Publiserer i åreis etterpå

Gruppelederne ved CAS får et års permisjon som et ekstra sabbatsår fra sine moderinstitusjoner, men ifølge Steinsland er dette en investering snarere enn en utgift.

– Forskerne får en sjelden mulighet til å videreutvikle sin egen forskning mens de er ved CAS, og de reiser hjem igjen med masse ideer til ny forskning samt et forsterket kontaktnett med internasjonale forskere. Mens forskerne er ved CAS planlegger de nye publiseringer for flere år fremover, og publiseringer er som kjent en kilde til nye inntekter for instituttene, understreker Steinsland.

Hvem kan komme til CAS?

Forskere kan ikke selv søke om å bli gruppeledere ved CAS, men kan nomineres av for eksempel instituttledere, tidligere gruppeledere, eller et medlem i Vitenskapsakademiet. Alle deltakerinstitusjonene har egne kontaktnett med ressurspersoner som kan gi nærmere opplysninger om søkeprosessen og fremgangsmåten for øvrig. Mer informasjon om dette finnes på CAS' nettsider og på side 21 og 22 i dette informasjonsbladet.

Resultater fra fjorårets grupper

I løpet av 2008 arbeidet til sammen 80 forskere i Senterets seks forskningsprosjekter, hvorav tre prosjekter ble avsluttet om våren og tre nye ble påbegynt om høsten. Resultatene fra de tre avsluttede prosjektene er oppsummert i Senter for

grunnforsknings årsberetning for 2008, Annual Report 2008.

Publikasjonslister for de avsluttede prosjektene foreligger i årsberetningen.

Årsberetningen finnes også på internett: www.cas.uio.no/publications_/annual.php

Senterets nettsider inneholder årsmeldinger tilbake til 2000, nyhetsbrev helt tilbake til 1993, samt mye annen informasjon.

Internasjonal åpning av nytt akademisk år

Åpningen av det 18. akademiske året ved CAS hadde et enda mer internasjonalt preg enn tidligere åpninger.

En av CAS' viktigste oppgaver er å bidra til internasjonalisering av norsk forskning, og årets tre forskergrupper har bidratt til dette ved å invitere forskere fra store deler av verden. Dette ble gjenspeilet ved åpningen av det 18. akademiske året 1. september, da til sammen fem ambassader hadde representanter blant gjestene. I tillegg besto forsamlingen av representanter for CAS' samarbeidspartnere og Vitenskapsakademiet.

Det nye akademiske året ble også denne gangen åpnet

av CAS' styreleder Aanund Hylland, som – tradisjonen tro – presenterte både CAS og det kommende arbeidet i de tre nye forskergruppene. Deretter gikk ordet til professor Eivin Røskaft, som ga en nærmere presentasjon av arbeidet i sin gruppes evolusjonsforskning.

Bulgarias ambassadør Nikolas Karadimov ble invitert fordi den bulgarske forskeren Anton Antonov er gjest ved Eivin Røskafts forskergruppe. Også den spanske, japanske, sørafrikanske og franske ambassaden var representert.

1
Professor Eivin Røskaft presenterte sin forskergruppes evolusjonsforskning for en lydhør forsamling. (Foto: BR Media)

2
Bulgarias ambassadør Nikolas Karadimov med frue var blant gjestene under CAS-åpningen 1. september. (Foto: BR Media)

3
Styreleder Aanund Hylland i samtale med gruppelederne Andreas Føllesdal og Eyjólfur Emilsson. (Foto: Maria Sætre)

Senter for grunnforskning

Senter for grunnforskning (CAS) er en frittstående privat stiftelse som ble etablert av Det Norske Videnskaps-Akademi i 1989. Målsetningen er å fremme grunnforskning på det høyeste internasjonale nivå med utgangspunkt i nærmere definerte fagområder, og det legges samtidig stor vekt på tverrfaglig forskning. Senterets akademiske aktiviteter skal ha langsiktige perspektiver og være uavhengige i forhold til forskningspolitiske, politiske og økonomiske påvirkninger.

Forskningsaktivitetene ved senteret er organisert i tre grupper innenfor fagområdene humaniora/teologi, samfunnsvitenskap/jus og naturvitenskap/medisin/matematikk. Hver gruppe ledes av en eller to norske professorer, som blir utpekt av senterets styre på grunnlag av innkomne forslag. Gruppene har som regel seks til ti forskere som er med på langsiktig basis, og i tillegg inviteres fremstående norske og utenlandske gjester til kortere opphold. Til sammen er ca 40-45 forskere av ulike nasjonaliteter med i senterets forskningsgrupper i løpet av et år.

Forskerne har ingen andre forpliktelser under sitt opphold ved CAS enn egen forskning og deltakelsen i interne seminarer.

Senteret disponerer velutstyrte kontorer, studiefasiliteter og seminarrom i Det Norske Videnskaps-Akademis tradisjonsrike og særpregede bygning på Drammensveien i Oslo.

Senterets viktigste inntektskilde er en grunnbevilgning fra den norske regjeringen, men senteret mottar også støtte fra Vitenskapsakademiet, private givere og deltakerinstitusjonene: Universitetet i Oslo, Universitetet i Bergen, Universitetet i Tromsø, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet i Trondheim, Norges Handelshøyskole i Bergen, Universitetet i Stavanger, Universitetet for miljø- og biovitenskap i Ås, Handelshøyskolen BI i Oslo og Universitetet i Agder.

Senterets styre er utpekt av Vitenskapsakademiet, Universitets- og høgskolerådet og Norges forskningsråd. Den daglige driften skjøttes av en stab med fire ansatte.

Forskergrupper 2009/2010

Samevolusjonære interaksjoner og tilpasninger i et metapopulasjonsperspektiv

Eivin Roskaft
Group leader
Professor
Norwegian University of
Science and Technology
(NTNU), Norway

Anton Antonov
Research Fellow
Norwegian University of
Science and Technology
(NTNU), Norway

Frode Fosøy
Post Doctoral Fellow
Norwegian University of
Science and Technology
(NTNU), Norway

Jacqui Shykoff
Senior Researcher
Laboratoire d'Ecologie,
Système et Evolution,
Université Paris-Sud
Bâtiment, France

Rebecca Kilner
Reader
University of Cambridge,
UK

Wei Liang
Professor
Hainan Normal University,
China

Jan Terje Lifjeld
Professor
University of Oslo, Norway

Arne Moksnes
Professor
Norwegian University of
Science and Technology
(NTNU), Norway

Anders Pape Møller
Professor
Université Pierre et
Marie Curie, France

Lenka Polacikova
Researcher
Palacky University,
Czech Republic

Manuel Soler
Professor
University of Granada,
Spain

Bård Stokke
Researcher
Norwegian University of
Science and Technology
(NTNU), Norway

Fugo Takasu
Professor
Nara Women's University,
Japan

John N. Thompson
Professor
University of California
Santa Cruz, USA

Johan Vikan
Research Fellow
Norwegian University of
Science and Technology
(NTNU), Norway

Etikk i antikken: På letning etter det gode liv

Øivind Andersen
Group leader
Professor
University of Oslo,
Norway

Eyjólfur Kjalar Emilsson
Group leader
Professor
University of Oslo,
Norway

Julia Annas
Professor
University of Arizona, USA

Spyros Benetatos
Lecturer
University of Patras, Greece

Panagiotis Dimas
Professor
University of Oslo, Norway

Hallvard Fosheim
Post Doctoral Fellow
University of Oslo, Norway

Gösta Grönroos
Researcher
Stockholm University, Swe-
den

Katerina Ierodiakonou
Associate Professor
National and Kapodistrian
University of Athens,
Greece

Gabriel Richardson Lear
Professor
University of Chicago, USA

Jonathan Lear
Professor
University of Chicago, USA

Håvard Løkke
Post Doctoral Fellow
University of Oslo, Norway

Fritz-Heiner Mutschler
Professor
TU Dresden, Germany

Øyvind Rabbås
Professor
University of Oslo, Norway

Pauliina Remes
Lecturer
Uppsala University, Sweden

Alexandrine Schniewind
Professor
University of Lausanne,
Switzerland

David Sedley
Professor
University of Cambridge,
UK

Svavar Hrafn Svavarsson
Senior Lecturer
University of Iceland, Ice-
land

Miira Tuominen
Researcher
University of Helsinki,
Finland

Bør stater ratifisere menneskerettighetskonvensjoner?

Andreas Føllesdal
Group leader
Professor
University of Oslo,
Norway

Geir Ulfstein
Group leader
Professor
University of Oslo,
Norway

Mads Andenæs
Professor
University of Oslo, Norway

Richard Bellamy
Professor
University College London,
UK

Basak Cali
Lecturer
University College London,
UK

Lynn Dobson
Senior Lecturer
University of Edinburgh,
UK

Hélène Ruiz Fabri
Professor
University of Paris I –
Panthéon Sorbonne,
France

Ole Kristian Fauchald
Professor
University of Oslo, Norway

Anne Hellum
Professor
University of Oslo, Norway

Helen Keller
Professor
University of Zurich,
Switzerland

Huawen Liu
Professor
Chinese Academy of Social
Sciences, China

Thomas Pogge
Professor
Yale University, USA

Anne Julie Semb
Associate professor
University of Oslo, Norway

Beth Simmons
Professor
Harvard University, USA

Hege Skjeie
Professor
University of Oslo, Norway

Eivind Smith
Professor
University of Oslo, Norway

Arild Underdal
Professor
University of Oslo, Norway

Henriette Sinding Aasen
Professor
University of Bergen, Norway

Styret ved Senter for grunnforskning

oktober 2009

Styret ved Senter for grunnforskning,
oktober 2009

Aanund Hylland
Professor, UiO
Leder

Gerd Bjørhovde
Professor, UiT
Nestleder

Liv Bliksrud
Professor, UiO

Leif Arne Heløe
Professor, NIBR

Kenneth Hugdahl
Professor, UiB

Ivar Langen
Professor, UiS

Reidun Sirevåg
Generalsekretær
Observatør DNVA

Varamedlemmer

Sigmund Grønmo
Rektor, UiB
Vara for Bjørhovde

Egil Leer
Professor, UiO
Vara for Hugdahl

Astrid Lægneid
Prorektor, NTNU
Vara for Langen

Ivar B. Ramberg
Direktør,
Ramberg Consulting AS
Vara for Hylland

Lars Walløe
Professor, UiO
Vara for Bliksrud

Marit Halvorsen
Professor, UiO
Vara for Heløe

Administrasjonen ved Senter for grunnforskning

Administrasjon

Gro Steinsland
Vitenskapelig leder

Maria M. L. Sætre
Kontorsjef

Trude Gran Peters
Førstekonsulent

**Marit Finnemyhr
Strøm**
Konsulent

Kontaktutvalgenes ledere

Universitetet i Tromsø
Curt Rice
Prorektor

Norges teknisk-naturvitenskapelige
universitet i Trondheim
Astrid Lægneid
Prorektor

Universitetet for miljø- og
biovitenskap, Ås
Ruth Haug
Professor

Norges Handelshøyskole
Mette Bjørndal
Professor

Universitetet i Bergen
Berit Rokne
Professor

Universitetet i Stavanger
Aslaug Mikkelsen
Rektor

Handelshøyskolen BI
Tor J. Larsen
Viserektor

Universitetet i Oslo
Inga Bostad
Prorektor

Universitetet i Agder
Per Kristian Egeberg
Professor
(foreløpig kontaktperson)

Den fullstendige listen over kontakt-
utvalgenes medlemmer ligger på
nettsiden:
www.cas.uio.no/about/partners.php

Senter for grunnforskning ber om forslag til gruppeledere for 2012/2013

Tre forskergrupper inviteres hvert år til et 11-måneders opphold ved Senter for grunnforskning innenfor feltene humaniora/teologi, naturfag/matematikk/medisin og samfunnsfag/jus. Hver gruppe skal ha internasjonal sammensetning og ledes av en eller to anerkjente norske forskere.

Da Senterets overordnede formål er å heve kvaliteten på norsk grunnforskning, må forslagsstillere ha tro på at lederkandidatene som foreslås er blant de faglig sterkeste på sitt felt i Norge og har en internasjonal posisjon innenfor fagfeltet. Styret vil i desember 2009 vurdere lederkandidater til forskergrupper som skal ha opphold ved Senteret i forskningsåret 2012/2013.

Forslag til leder og forskningstema må inneholde følgende punkter:

1. Navnet på lederkandidat(er), vedkommendes arbeidssted og et kort CV som viser relevant faglig publisering, involvering i det aktuelle forskningsfeltet og ledererfaring fra prosjektarbeid (1 – 2 A4-sider).
2. En prosjektbeskrivelse som inneholder sentrale problemstillinger og hypoteser og en vurdering av dets vitenskapelige betydning i forhold til pågående nasjonal og internasjonal forskning på området. Prosjektbeskrivelsen må inneholde en vurdering av hvilken faglig merverdi man forventer av et opphold ved Senteret, og hvordan prosjektet står i forhold til prosjektleders pågående forskningsvirksomhet (1 – 2 A4-sider).

Frist: Mandag 16. november 2009

Ytterligere informasjon finnes på våre nettsider: www.cas.uio.no

Forespørsler kan rettes til:

Vitenskapelig leder Gro Steinsland, 22 12 25 11, gro.steinsland@cas.uio.no

Styreleder Aanund Hylland, 22 85 42 71, aanund.hylland@econ.uio.no

Ansvarlige redaktører:

Gro Steinsland og Maria Sætre

Redaktør: Bjarne Røsjø, BR Media

Design: Enzo Finger Design AS

Trykk: NriTrykk Grefslie AS

Opplag: 13 000 (norsk), 700 (engelsk)

ISSN 1890-8489

Senter for grunnforsknings publisasjon **GLIMT** kommer ut to ganger i året og skal informere om aktivitetene ved Senteret, samt skape tettere kontakt mellom forskningsmiljøene. Gjenbruk av bladets artikler er kun tillatt etter avtale med ansvarlig redaktør.

**Senter for grunnforskning
ved Det Norske Videnskaps-Akademi**
Centre for Advanced Study

Drammensveien 78, 0271 Oslo
Telefon: 22 12 25 00
Telefaks: 22 12 25 01

E-post: cas@cas.uio.no

www.cas.uio.no

